

Szociális és szolidáris gazdasági szektor Franciaországban

Szerző: Lakócai Csaba / tudományos segédmunkatárs, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet, lakocai.csaba@krtk.hu

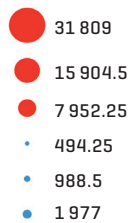
Történelmi távlatokban a szociális és szolidáris gazdasághoz tartozó szervezetek tulajdonképpen egyidősek a piacgazdaság kiépülésével, és végigkísérik annak történetét. A 21. század elején újfent felszínre kerültek és kerülnek a gazdasági rendszer hiányosságai – pl. a 2008-as pénzügyi válság során vagy napjainkban a világgjárványt kísérő gazdasági nehézségek idején –, ami sok helyen készteti arra a politikai döntéshozókat, hogy gondolják át ezen szervezetek társadalmi szerepét, és jogi szabályozás útján próbálják meg jobban integrálni azokat a gazdaságba. A franciaországi szociális és szolidáris szektor esete jól szemlélteti ezt a folyamatot. Jelen cikk célja, hogy röviden bemutassa a szektor aktuális helyzetét és kihívásait Franciaországban, ami valamelyest példaként szolgálhat hazánk, illetve más posztszocialista közép-kelet-európai országok számára is.

A SZEKTOR HÁTTERE ÉS JELENKORI INTÉZMÉNYESÜLÉSE FRANCIAORSZÁGBAN

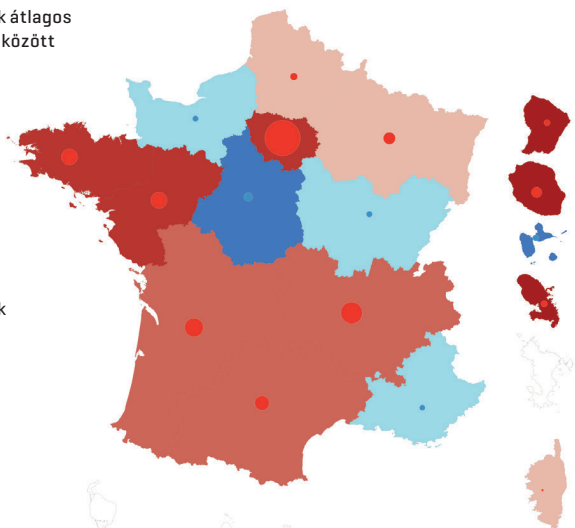
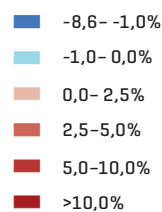
Hétköznapi szóhasználatban sokszor a nonprofit szektor és/vagy civil szféra szinonimájaként használjuk a szociális gazdaság kifejezést, bár a szakirodalomban ezek a kifejezések csak részleges átfedésben állnak egymással (Gagyi és mtsai., 2020). Általában olyan közérdekű tevékenységek együttesét sorolják ide, amelyeket nem közintézmények végeznek, és az elsődleges cél nem a profitmaximalizálás. „Ez nem zárja ki a nyereséget, viszont az elvart, hogy az esetlegesen megtermelt többlethozamot nagyrészt visszaforgassák valamely közérdeklében, vagyis a befektetők egyéni anyagi érdekei korlátozottak.” Lipietz (2001; idézi Laville, 2018) szerint a szolidáris gazdaság kiegészíti a szociális gazdaságot; a kettő együtt részben a meglévő gazdasági struktúrába integrál egyes alapvetően nempiaci gazdasági szerveződések, ugyanakkor viszont túl is mutat a fennálló kereteken, ami abban nyilvánul meg, hogy a piac helyett (elvben) a kölcsönösség, vagyis a reciprocitás elve a meghatározó.

Franciaországban egy 2014. július 31-én érvénybe lépett törvénycsomag¹ értel-

A foglalkoztatottak számának átlagos éves változása 2010 és 2019 között

A foglalkoztatottak számának változása a 2010-es években

Forrás: Observatoire national de l'ESS – ESS France, d'après AcoSS-Urssaf

mében hivatalos jogi kategóriaként is létezik a szociális és szolidáris gazdaság (franciául: économie sociale et solidaire, röviden: ESS). Természetesen nem a törvényrendelet hozta létre az országban nagy múltra visszatekintő szektort, csupán egy jogilag átfogó formát adott annak egy-egyes szabályozási kerettel, ami (egyebek mellett) azzal járt, hogy innentől kezdve statisztikailag könnyebben és jobban mérhető a szektor helye és szerepe az ország gazdaságában.

A SZEKTOR SÚLYA AZ ORSZÁG GAZDASÁGÁBAN, ILLETVE TÁRSADALMI SZEREPE

2015-ben a szociális és szolidáris gazdasághoz tartozó szervezetek száma mintegy 165 ezer volt², az általuk foglalkoztatott személyeké pedig 2,4 millió fő, ami az összes foglalkoztatott 10,5%-a (Observatoire national de l'ESS, 2020). A 2010-es években a szektorban dolgozók számának növekedése átlagosan évi 4-5%-os volt az ország egészében, ami ugyanakkor jelentős területi eltéréseket takar. Az ország középső megyéiben, Normandiában, illetve a délkeleti, jobbára provence-i részekben például csökkenő tendencia volt jellemző (1. ábra).

A francia Szociális és Szolidáris Gazdasági Kamara egyik tanulmánya (CNCRESS,

2018/2) szignifikáns kapcsolatot állapít meg a szociális gazdaság helyi jelenlétének erőssége és az egyenlőtlenség mértéke között. A tanulmány szerint ez arra utal, hogy a közhasznú szervezetek ott vannak leginkább jelen, ahol nagyobb igény mutatkozik a társadalmi változásra. (De nem feltétlenül ott, ahol a legnagyobb szükség van rájuk.)

A hatályos törvényi szabályozás alapján a szociális és szolidáris gazdasági szervezetek jogállásukat tekintve a következő öt kategória valamelyikébe tartozhatnak (CNCRESS, 2020):

- egyesület (association)
- szövetkezet (coopérative)
- szövetkezeti egyesület (mutuelle)
- alapítvány (fondation)
- közhasznú tevékenységet folytató kereskedelmi vállalkozás/társaság (société commerciale)*

Az utolsó kategória átmenetet képez a nonprofit és a piaci szektor között. Ahhoz, hogy egy kereskedelmi társaság a szociális és szolidáris gazdasági szektorba tartozhasson – és ezáltal részesülhessen a szektor tagjait megillető finanszírozási forrásokból –, bizonyítania kell, hogy tevékenysége közérdekű, illetve működésének elsődleges célja, szemben a tisztán piaci vállalkozásokkal, nem a profithozam (és a tulajdonosi osztalék) maximalizálása. További fontos követelmény a demokra-

1. táblázat: A franciaországi szociális és szolidáris gazdasági szektor szervezeti formák szerinti megoszlása 2015-ben

szervezeti forma	szervezetek száma	alkalmazottak száma	éves bruttó kifizetések értéke [millió €]
egyesület	154 567	1 852 083	43 734
szövetkezet	8 747	308 532	11 783
szövetkezeti egylet	755	138 415	5 008
alapítvány	471	85 771	2 467
közhasznú vállalkozás	-350	nincs pontos adat	nincs pontos adat
összes szervezet	164 540*	2 384 801*	62 993*
a szektor súlya a gazdaság egészében	~8,8%	~10,5%	~8,6%

* közhasznú vállalkozások adatai nélkül

Forrás: Observatoire national de l'ESS [2020] alapján saját fordítás és szerkesztés

tikus döntéshozatali mechanizmus a szervezetben belül.

Az 1. táblázatban a szociális és szolidáris gazdasági szektorba tartozó szervezetek megoszlása látható jogi kategóriák szerint (2015-ös adatok alapján), valamint a szektor egészének súlya Franciaország gazdaságában. A szervezetek döntő többsége (93%) egyesületként működik, míg a szövetkezeti egyletek, az alapítványok és a közhasznú társaságok részaránya nem éri el az 1%-ot. A 2. táblázat a szektorhoz tartozó szervezetek tevékenységeinek megoszlását mutatja (szintén 2015-ös adatok alapján).

A SEKTORT ÉRINTŐ KIHÍVÁSOK A PANDÉMIA ELŐTT, ALATT, ILLETVE AZT KÖVETŐEN

A szociális és szolidáris gazdasági szervezetek alapvetően olyan nem (teljesen) piaci és nem is állami gazdasági szereplők, amelyek a kölcsönösség (reciprocitás) elvén nyújtanak szolgáltatásokat a környezetüknek erős helyi társadalmi beágyazódással. Mivel tevékenységük közérdekű, bevételeik szempontjából meghatározó az állami támogatások mértéke, amely ugyanakkor jelentősen csökkent az elmúlt évtizedekben: míg 2005-ben a bevételek 34%-át tette ki az állami finanszírozás, 2017-ben ez az arány már csak 20% volt (Observatoire national de l'ESS, 2020).

A támogatások csökkentése miatt a szervezeteknek nagyobb súlyt kell fektetniük más bevételi forrásokra. Ilyen források származhatnak egyebek mellett közösségi finanszírozásból, vállalati és magánadományból, befektetési és szövetkezeti megtakarítási alapokból, illetve az emberi erőforrások szempontjából a szektor működésében nagyon fontos szerepe van az önkénteseknek is.

A bevételi források arányainak és összetételének megváltozása a járványidőszakot megelőző években arra készítette sok esetben a szektorhoz tartozó szervezeteket, hogy a fő tevékenységi területeiken mintegy piaci szereplőként versenyezzenek a többi szereplővel. A gyakorlatban így előfordult, hogy kimondatlanul is a profitszerzés vált egy-egy szervezet elsődleges működési céljává, amely – a vállalati társadalmi felelősségvállaláshoz hasonlóan – kiegészült szociális és környezetvédelmi szempontokkal. A 2020-ban kezdődő járványhelyzet ugyanakkor megállította a szektoron belüli piacosodási folyamatot, és újra előtérbe helyezte a reciprocitás mechanizmusait, például a szociális ellátásban történő részvétel felértékelődésével vagy éppen a termelői szövetkezetek, a rövid beszállítói láncok és a helyi fogyasztás promotálásával (Ibid). Mindez joggal készítheti arra az állami döntéshozókat, hogy bírálják felül a szektor társadalmi és gazdasági szerepéről kialakított – sokszor nem túl kedvező – nézeteiket a közeljövőben.

CNCRESS [Conseil National des Chabres Régionales de l'Économie Sociale et Solidaire] (2020): **Foire aux Questions. Publication de la liste des entreprises de l'ESS dans le cadre du Livret de Développement Durable et Solidaire** <https://ess-france.org>

G. Fekete É. (2018) : **A társadalmi gazdaság poszt-szocialista sajátosságai Kelet-Közép-Európában.** In: G. Fekete É., Nagy Z., Lipták K., Kiss J. (szerk.): Szociális és szolidáris gazdaság a poszt-szocialista perifériákon. Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Miskolc

2. táblázat: A franciaországi szociális és szolidáris gazdasági szektor fő tevékenységi kör szerinti megoszlása 2015-ben

tevékenység	szervezetek aránya [fő tevékenységi kör szerint]
szociális tevékenység	16,4%
sport és szabadidő	15,3%
kultúra és művészetek	10%
takarékszövetkezet és biztosítás	9,7%
oktatás és képzés	9,5%
üzleti támogatás	6,9%
kereskedelem	2,3%
egészségügy	2,2%
vendéglátás	1,8%
építőipar	1%
mezőgazdaság, erdőgazdaság és halászat	0,8%
egyéb [nem besorolt tevékenységek]	24,1%

Forrás: CNCRESS [2018/1] alapján saját fordítás és szerkesztés

*

A franciaországi szociális és szolidáris gazdaság intézményesülése az elmúlt évtizedben jó példaként szolgálhat a közép-kelet-európai térség országai, köztük Magyarország számára is, ahol részben a poszt-szocialista örökségből kifolyólag fejletlenek mondható a szektor (G. Fekete, 2018). A francia példa elsősorban arra mutathat rá, hogyan integrálhatók gazdaságilag azok a társadalmi csoportok és térségek, amelyek különböző okokból kifolyólag piaci szempontból tartósan marginalizálódnak, továbbá az őket megcélzó állami és/vagy önkormányzati fejlesztéspolitikák sem elég hatékonyak.

Hivatkozások

1 Lásd: www.legifrance.gouv.fr

2 A közhasznúnak minősülő szervezetek listája letölthető a francia Szociális és Szolidáris Gazdasági Kamara (Chambre française de l'économie sociale et solidaire) honlapjáról: <https://ess-france.org/fr/hipla-liste-des-entreprises-de-less>

* A felsorolt jogi kategóriáknak nincs pontos és hivatalos magyar megfelelőjük, a cikkben szereplő magyarosítás a szerző saját fordítása.

Gagy Á., Kiss J., Mihály M. (2020): **Szöszedet a Magyarországon használatos, a szociális és szolidáris gazdasággal kapcsolatos fogalmakhoz.** Fordulat 27 (2020/1); 292-298.

Laville, J. L. (2018) : **A szociális és szolidáris gazdaság történetének áttekintése.** In: G. Fekete É., Nagy Z., Lipták K., Kiss J. (szerk.): Szociális és szolidáris gazdaság a poszt-szocialista perifériákon. Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Miskolc

Observatoire national de l'ESS (2020): **Atlas commenté de l'économie sociale et solidaire.** 5e éd., Juris éditions, Dalloz

Irodalomjegyzék

CNCRESS [Conseil National des Chabres Régionales de l'Économie Sociale et Solidaire] (2018)/1: **Les entreprises de l'Économie Sociale et Solidaire dans les Quartiers « Politiques de la Ville ».** Études Statistique Exploratoire <https://ess-france.org>

CNCRESS [Conseil National des Chabres Régionales de l'Économie Sociale et Solidaire] (2018)/2: **Les facteurs d'implantation des entreprises de l'ESS dans les territoires.** Études Statistique sur l'ancrage des entreprises de l'ESS dans les zones d'emplois en France <https://ess-france.org>